

należy ujmować statycznie, ale dynamicznie, przy czym trzeba wziąć za podstawę zapewnienie pokoju światowego jako najważniejsze kryterium i myśl przewodnią przy rozstrzygnięciu o jakości dynamicznej stabilności.

2. Stabilność sprzyjająca pokojowi implikuje myśl o przemianie jakościowej, każdorazowo na wyższym poziomie i zawiera element kontynuacji.

3. Respektowanie *pacta sunt servanda* stanowi *conditio sine qua non* wszelkiej stabilności w stosunkach międzynarodowych i prawie międzynarodowym.

4. Stabilność zawiera w sobie równowagę sił, tzn. konkretnie, że militarno-strategiczna stabilność jest obecnie najważniejszą formą stabilności w stosunkach międzynarodowych, zakłada ona konieczność równowagi militarno-strategicznej między USA a ZSRR.

5. Nie może istnieć polityczna równowaga między obu systemami (socjalizmem i kapitalizmem) ze względu na światową konfrontację między nimi.

6. Militarno-strategiczna równowaga oznacza niedążenie do przewagi, która mogłaby być rozumiana przez inne państwa jako militarne zagrożenie.

7. Deklaracje zamiarów służą dynamicznej stabilności i przede wszystkim wyrażają element kontynuacji.

8. *Pactum de negotiando* i *pactum de contrahendo* przedstawiają traktatowo uzgodnione zobowiązanie prawne państw do podjęcia i przeprowadzenia w interesujących je sprawach rokowań lub konsultacji (*Pdn*) lub do zawarcia międzynarodowoprawnego układu (*Pdc*).

Panos Terz (Lipsk)

MIĘDZYNARODOWOPRAWNY ZAKAZ UŻYWANIA SIŁY A PROCES ODPREŻENIA W EUROPIE

Międzynarodowoprawny zakaz używania siły jako podstawowa norma współczesnego prawa międzynarodowego od momentu jej uchwalenia i wyrażenia w artykule 2 (ustęp 4) Karty Narodów Zjednoczonych przeszła pozytywną ewolucję. Szczególnego znaczenia nabierają rezultaty osiągnięte w tej dziedzinie przede wszystkim w latach siedemdziesiątych. Na pierwszym miejscu można bez wątpienia wymienić Deklarację Zasad ONZ z 1970 r. zawierającą autentyczną interpretację zakazu używania siły. Także analiza układów podpisanych w Moskwie (1970), Warszawie (1970), Berlinie (1972) oraz Pradze (1973) przez kraje socjalistyczne z RFN wykazuje jednoznacznie, że podstawowe zasady prawa międzynarodowego — w szczególności zasada zakazu używania siły i groźby użycia — zajmują się wzajemnych stosunkach międzypaństwowych miejsce naczelne. I tak np. mówi się w podstawowym artykule 2 układu RFN—ZSRR i RFN—PRL oraz w artykule 3 układu RFN—NRD, że strony powstrzymają się „od groźb lub użycia siły”.

Jeszcze przed podpisaniem układów z ZSRR, PRL, NRD i CSRS, RFN musiała uznawać zakaz używania siły. Jednakże dopiero poprzez akty dwustronne norma ta została skonkretyzowana, co wyraża się w uznaniu terytorialnego *status quo* w Europie przez RFN i w zobowiązaniu, że także w przyszłości zaniecha ona żądań terytorialnych. Ustalanie tej zasady jako normy *ius cogens* współczesnego prawa międzynarodowego każe uznać, że jej ściśle przestrzeganie jest podstawową przesłanką rozwoju pokojowego współistnienia państw o różnych ustrojach politycznych. Poniżej tego minimum stosunki między partnerami układu ZSRR, PRL, NRD i CSRS — z jednej strony a RFN — z drugiej nie są możliwe.

Ta zasada współczesnego prawa międzynarodowego znajduje swe konkretne odbicie nie tylko w dwustronnych układach państw europejskich, lecz także w Akcie Końcowym Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie. W przypadku pierwszym stanowi ona samoistną normę w katalogu spraw, w drugim natomiast — zawarta została w preambule do głównego dokumentu.

Dlaczego państwa wspólnoty socjalistycznej dążą do tak wyraźnego jej ugruntowania w dwu- i wielostronnych dokumentach? Praktyka stosunków międzynarodowych uczy, że ustalanie ogólnych norm współczesnego prawa międzynarodowego — to tylko jedna strona zagadnienia, zaś dwu- i wielostronna lub także regionalna regulacja osiągalna jest również tylko w najostrzejszej walce klasowej. Międzynarodowy układ sił może wprawdzie zmusić państwa imperialistyczne do akceptacji poszczególnych norm międzynarodowych, jednakże nie jest to równoznaczne z tym, że będą one rzeczywiście normy te urzeczywistniać. Z tego też powodu jest szczególnie ważne, aby wszystkie układy międzynarodowe osiągnąć zgodnie z konwencją wiedeńską z 1969 r. oraz w zgodzie i na podstawie zasad współczesnego prawa międzynarodowego.

Nie tylko ustalenie zakazu używania siły w europejskich dwu- i wielostronnych układach, lecz także jego ścisłe przestrzeganie służy stopniowemu przeprowadzeniu tej normy *ius cogens* w stosunkach międzynarodowych w ogóle i jest jednocześnie ważną przesłanką stabilizacji procesu odprężenia. Pokój jest niepodzielny. Jego utrzymanie musi być tak pewne, jak to tylko możliwe, dopóki istnieje jeszcze system imperialistyczny niosący w sobie zarodek wojny. We wszystkich — od 1970 r. — zawieranych układach dwustronnych pomiędzy państwami Europy oraz w dokumencie głównym KBWE, a zwłaszcza podczas omawiania kwestii zakazu używania siły, zależało w pierwszej linii krajom wspólnoty socjalistycznej na tym, aby zakaz ten znalazł zasadniczo swe stałe miejsce w każdym układzie, a strony go zawierające winny osiągnąć zgodność co do tego, że jest on z istoty podporządkowany Kartce Narodów Zjednoczonych. Takie stanowisko państw socjalistycznych z nakreślonym celem zachowania trwałego pokoju w Europie wraz z jednoczesną gotowością jego ochrony przed możliwością agresji, jest wyraźnie widoczne we wszystkich poczynaniach związanych z zawieraniem danego układu.

Jednocześnie trzeba zawsze uwzględniać następujący fakt: żadna obowiązująca norma prawna lub definicja współczesnego prawa międzynarodowego, będąca wynikiem klasowego porozumienia, nie może zastąpić dalszej walki państw socjalistycznych i wszystkich sił pokojowych przeciwko imperialistycznej polityce siły. Państwa socjalistyczne podejmują wysiłki i inicjatywy, aby już raz uzgodnione normy umiędzynarodowić. W fazie rozwijającego się procesu odprężenia ma zatem doniosłe znaczenie postulat, ażeby przywrócić jedność i dialektyczny związek pomiędzy już istniejącymi i przez większość państw ogólnie uznanymi normami oraz ich ogólną realizacją w praktycznej działalności państwa a nowymi normami, dotyczącymi specyficznych sfer życia międzynarodowego, np. rozbrojenia. Na takiej podstawie wydaje się możliwe umocnienie procesu odprężenia oraz jego zabezpieczenie, a także utrwalenie w znacznym stopniu wiążących zobowiązań państw w ramach podstawowych zasad międzynarodowych.

Uwzględniając ilościowe zmiany w międzynarodowym stosunku sił od początku lat sześćdziesiątych, które w ciągu lat siedemdziesiątych doprowadziły do nowej jakościowo sytuacji światowej, próbuje się stworzyć system norm *ius cogens* i *ius dispositivum*, który z międzynarodowego punktu widzenia jest istotny dla wszechstronnego przeprowadzenia procesu odprężenia.

Następujące aspekty wydają się godne uwagi w zakresie prawnego umocnienia procesu odprężenia:

1. Przesłanką dla uniwersalnego przeprowadzenia już istniejących norm jest występowanie korzystnych zewnętrznych warunków, w szczególności podstawowych zasad prawa międzynarodowego, jak np. zakazu używania siły lub interwencji. Dzięki temu wzrasta skuteczność prawna tych norm.

2. Poprzez prawne zabezpieczenie poszczególnych działań na rzecz odprężenia, ujęte w układach, deklaracjach, jednostronnych oświadczeniach itd., należy stworzyć stale się rozszerzający system prawny, który swój punkt kulminacyjny osiągnie w powszechnym i całkowitym rozbrojeniu.

3. Z powyższym ściśle wiąże się wytworzenie istotnych i specyficznych międzynarodowoprawnych norm koniecznych dla procesu odprężenia.

4. Na podstawie tego próbuje się poczynić daleko idące prawne porozumienia i w kontekście już istniejących sklasyfikować je jako przyczynek do dalszego rozwoju prawa międzynarodowego.

5. Z tak funkcjonującego systemu międzynarodowoprawnych norm wynika wreszcie możliwość zastosowania — w przypadku naruszenia uzgodnionych i obowiązujących zasad odprężeniowych — środków międzynarodowoprawnej odpowiedzialności.

Ostatni z wymienionych tu aspektów wskazuje bezpośrednio na ścisłą realizację zawartych układów, przez co zwiększa prawną pewność wszystkich członków międzynarodowej wspólnoty.

Podstawowe zasady międzynarodowoprawne — jako rodzaj kodeksu postępowania i kodeksu norm kształtowania stosunków międzypaństwowych — są także miernikiem rozwoju międzynarodowoprawnych stosunków pomiędzy krajami socjalistycznymi a RFN. Praktyka państw Europy zbliżała się w latach siedemdziesiątych coraz bardziej do zawartych w Karcie Narodów Zjednoczonych zasad podstawowych i wykazuje w związku z tym tendencje do ich uniwersalnego przeprowadzenia w jak najbardziej ogólnym sensie.

Karin Meier (Lipsk)

GŁÓWNE TENDENCJE W IDEOLOGII NEOFASZYZMU

W wysoko rozwiniętych krajach kapitalistycznych zauważa się ożywienie neofaszyzmu, co znajduje wyraz w politycznych i ideologicznych dyskusjach. Proces ten przebiega bez wątpienia różnie w poszczególnych krajach imperialistycznych. Neofaszyzm odzwierciedla — z jednej strony — dążenie do jawnie terrorystycznych form władzy ekstremistycznych kręgów kapitału monopolistycznego, z drugiej zaś — widoczny jest nacisk na dopasowanie się do zmieniających się warunków egzystencji kapitalistycznego świata.

Jak wiadomo, także w RFN wzrasta aktywność neofaszyzmu. Uderza przy tym wielość neofaszystowskich idei i koncepcji politycznych (rozprzestrzeniają się zmodyfikowane formy rasizmu, gloryfikacji faszystów i Hitlera, organizacji zbrojnych, jak również ucisku obcych narodów, krwawego rozprawiania się z ruchem robotniczym, wskrzeszenia zasady wodzostwa i drużyny). Spośród ideologiczno-politycznych koncepcji neofaszyzmu można wyróżnić następujące kierunki: